Н. Б. Іваницька

ДІЄСЛІВНЕ ВИРАЖЕННЯ МІКРОКАТЕГОРІЇ „ПЕРЕМІЩЕННЯ (ОБ'ЄКТА)" В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті подано фрагмент двостороннього зіставного аналізу дієслівної лексико-семантичної парадигматики української та англійської мов. Висвітлено спільне та відмінне в дієслівному вираженні мікрокатегорії "переміщення (об'єкта)" субкатегорії "дія" узагальненої категорії "процесуальність" у межах вибудованих нею співвідносних лексико-семантичних полів.

Ключові слова: дієслівна система, міжмовне зіставлення, категорія "процесуальність", мікрокатегорія "переміщення (об'єкта)", лексико-семантичне поле, сема.

Зіставне мовознавство набуває нині все більшого поширення в багатовимірному лінгвістичному просторі. Контрастивні дослідження, що спираються на теоретичні основи, сформовані працями вітчизняних та зарубіжних науковців (О.В. Бондарко, Г. Вежбицька, В.Г. Гак, І.О. Голубовська, Ю.О. Жлуктенко, В.Д. Каліущенко, І.В. Корунець, Е. Косеріу, М.П. Кочерган, Р. Ладо, А.Е. Левицький, Т. Кшешовський, В.М. Манакін, В.П. Нерознак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, С. Ульман, С.О. Швачко, Р. Штернеманн, У.К. Юсупов, Р. Якобсон, В.Р. Ярцева та ін.) мають на меті встановити подібне та відмінне між окремими мовними елементами, категоріями, підсистемами, і зрештою – мовами.

Примітно, що об'єктом міжмовного зіставлення неодноразово виступало дієслово, яке визнають однією з центральних частин мови з огляду на його „семантичні функції, морфологічні категорії та синтаксичне вживання" [3, с.217]. Однак, попри значні здобутки у витлумаченні лінгвістичної природи дієслова в межах його внутрішньомовного, як і міжмовного опису (Ю.Д. Апресян, Ш.Р. Басиров, К.Г.Городенська, А.П. Загнітко, О.І. Леута, А.П. Муховецький, В.С. Огоновська, В.М. Русанівський, Г.Г. Сильницький, С.М. Сухорольска, Є.М. Уздинська, Н.Ю. Шведова, M. Bierwisch, D. Crystal, R. Jackendoff, R. Jandor, H. Hiddowson, Ch. Hockett, E. Lehrer, B. Levin, E. Nida, S. Soames, R. Stockwell, St. Ullman та ін.), коло проблемних питань, особливо пов'язаних із двостороннім (Р. Штернеманн) контрастивним дослідженням дієслівних систем, залишається невичерпаним. Зокрема, до комплексного двостороннього зіставного аналізу не було залучено лексико-семантичну парадигматику українських та англійських дієслівних систем, що і визначило ***актуальність*** цієї розвідки. Зауважимо, що пропонована стаття охоплює один із фрагментів у встановленні співвідношень між дієслівною лексико-семантичною парадигматикою досліджуваних мов і продовжує публікації автора в зазначеному напрямку міжмовного зіставлення [5-7].

Отже, ***об'єктом*** нашого дослідження є українські та англійські дієслівні системи, конкретніше їхні складові, об'єднані мікрокатегорією „переміщення (об'єкта)". ***Предмет*** дослідження вбачаємо в міжмовних співвідношеннях між дієслівними лексико-семантичними парадигмами (лексико-семантичними полями (ЛСП)) як виражальними засобами зазначеної мікрокатегорії.

Мета пропонованої розвідки полягає у встановленні спільного та відмінного в дієслівному вираженні мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)", яку потрактовуємо як основу зіставлення (третій член порівняння, tertium comparationis) при обраному нами двосторонньому підході до контрастивного аналізу [6]. Частковими з***авданнями*** дослідження було визначено: (1) виокремлення українських та англійських дієслів[1] як лексико-семантичних засобів вираження дієслівної мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" абстрактнішої субкатегорії „дія" узагальненої категорії „процесуальність"; (2) внутрішньомовний аналіз вибудованих зазначеною мікрокатегорією лексико-семантичних полів (ЛСП); (3) зіставлення центральних та периферійних частин співвідносних лексико-семантичних парадигм із метою виявлення подібних та лакунарних зон; (4) розкриття причин (позамовних та власне лінгвістичних) спільного й специфічного в дієслівному вираженні мікрокатегорії „процесуальність (об'єкта)".

Дослідження здійснено на ***матеріалі*** тлумачних, синонімічних, почасти частотних та перекладних словників української та англійської мов [15-20], з яких шляхом суцільної вибірки було вилучено аналізовані дієслова.

Примітно, що дієслова переміщення дістали лінгвістичного осмислення як у внутрішньомовних дослідженнях (О.І. Смирницький, Ю.Д. Апресян, Г.А. Уфімцева, З. У. Блягоз, В.М. Заханевич, Т.П. Усатенко, М.П. Лесюк, З.І. Іваненко, В.М. Русанівський, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, С.О. Соколова, І.Л. Шульженко, А.Я. Середняцька, О.Г. Митрофанова, J. Miller, L. Talmy, Y. Lander, G. Lakoff та ін.), так і в типологічних розвідках, здійснених на матеріалах різних мов (В.Г. Гак, О.В. Ярема, В.О. Плунгян, О.В. Рахіліна, Г.А. Майсак, І.Г. Альошина, F. Plank, A. Viberg та ін.). Аналітичний огляд таких праць засвідчує різні підходи до витлумачення структурно-семантичної організації досліджуваних дієслів, їхніх морфолого-синтаксичних, словотвірних, функціональних та інших особливостей.

Крім того, саме поняття „переміщення" нерідко ототожнюють із поняттям „рух", що відповідно впливає на інвентаризацію одиниць дослідження та їхній подальший опис. В українському мовознавстві відносно поширеним є підхід, згідно якого дієслова переміщення відмежовують від дієслів руху на підставі зорієнтованості семантики перших у сферу об'єкта, а значення других – у суб'єктну сферу (В.М. Русанівський, А.П. Загнітко, Т.Є. Масицька, Т.В. Савчук). Є й інші підходи до кваліфікації таких дієслів. що об'єдують поняття „переміщення" та „рух". Так, у термінах В.Л. Ібрагімової та І.Г. Альошиної – це „дієслова динамічної просторової локалізації" [1; 4], С.О.Соколової – "дієслова руху, що охоплюють односпрямовані безоб'єктні, односпрямовані об'єктні, різноспрямовані безоб'єктні та різноспрямовані об'єктні дієслівні лексеми" [8, с.25-26].

[1] До аналізу було залучено моносемічні дієслова та дієслова, виокремлені із тлумачних словників за прямим номінативним значенням, яке грунтується на предметній співвіднесеності досліджуваних одиниць із такою частиною позамовної дійсності, як „переміщення (об'єкта)". За умови використання похідних значень у роботі подано відповідні позначки.

У зарубіжному мовознавстві відносно поширеною є практика протиставлення поняття „рух" (до якого належить і „переміщення") поняттю „спокій". За такого підходу, сформованого свого часу Ш. Баллі та П. Робером, дієслова переміщення розглядають разом із дієсловами руху, оскільки стан суб'єкта такої дії кваліфікують як нестатичний [2, с.70]. В англістиці протиставлення дієслів на позначення переміщення та руху не знайшло лінгвістичного осмислення, як і термінологічної визначеності. Окреслені як "motion verbs", такі дієслова здебільшого вивчали в межах генеративної семантики, функціональної, когнітивної, корпусної лінгвістики (B. Levin, Ch. Fillmore, L. Talmy, D. Wilkins, J. Rot та ін.).

З огляду на зазначені міркування, а також спираючись на власні внутрішньомовні дослідження, ми розмежовуємо поняття „переміщення" та „рух", що відповідно впливає на виокремлення у сфері субкатегорії „дія" узагальненої дієслівної категорії „процесуальність" двох мікрокатегорій – „переміщення (об'єкта)" та „рух", які формують власні лексико-семантичні парадигми польової природи.

Отже, мікрокатегорія „переміщення (об'єкта)" як основа зіставлення у нашому двосторонньому міжмовному дослідженні вибудовує співвідносні українське та англійське лексико-семантичні поля, структура яких при зіставному описі буде відбивати як подібність, так і особливо специфічність дієслівного вираження досліджуваної мікрокатегорії. Ґрунтуючись на результатах, отриманих у процесі внутрішньосистемних аналізів, статусу опорних слів досліджуваних ЛСП надаємо укр. *переміщати (переміщувати) 'змінювати місцезнаходження чого-небудь // змінювати місцеперебування кого-небудь'* [15] і англ. *to move 'to make something to move from one place or position to another'* [16]. Семантична структура зазначених дієслівних лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) містить інтегрувальну для досліджуваних ЛСП архісему і є неускладненою різного роду диференційними ознаками. Такі дієслівні словозначення узагальнено відображають поняття про каузоване суб'єктом дії переміщення об'єкта в просторі, виступаючи об'єднавчим параметром для відповідних української та англійської лексико-семантичних парадигм.

Попередній огляд дотичних до нашого дослідження розвідок, а також здійснений компонентний аналіз виокремлених на основі вказаної архісеми дієслівних словозначень, дав змогу провести внутрішньосистемне структурування співвідносних ЛСП у межах релевантних для подальшого зіставлення диференційних ознак денотативної природи, основними з-поміж яких стали „спрямованість переміщення", „спосіб переміщення", „об'єкт переміщення". Виявлені диференційні ознаки, виступаючи ономасіологічно значимими для мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)", знаходять різне відтворення в українських та англійських дієслівних словозначеннях. Такі ознаки, представлені сукупністю відповідних диференційних сем у денотативному макрокомпоненті семантичної структури зіставлюваних ЛСВ, є підґрунтям для вибудовування центральної та периферійної частин співвідносних ЛСП з метою їхнього подальшого міжмовного аналізу на предмет вставнолення кореляції та / або лакунарності у вираженні мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)".

Зазначимо, що виокремлення центральної та периферійної зон у досліджуваних ЛСП спиралося на загальновизнане в лінгвістиці твердження про те, що конституентами центральної зони при польовому підході до розгляду лексико-семантичної парадигматики виступають одиниці, (1) нейтральні до конотативного й стилістичного забарвлення, (2) з відносно нескладним денотативним макрокомпонентом значення, (3) прості за морфологічною структурою, (4) використовувані в дефініціях семантично складніших ЛСВ, (5) найбільш частотні у вживанні.

Примітно, що дієслівне вираження мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" забезпечують, окрім спільних для виокремлених дієслівних словозначень класеми „процесуальність", категоріально-семантичної семи „дія" та архісеми „переміщення (об'єкта)", імплікована до семантичної структури дієслів суб'єктна сема, яка має виразну орієнтацію на людину. Саме активність та зусилля останньої як каузатора дії уможливлює переміщення об'єкта з одного місця на інше. Суб'єктна сема є властивою як українським, так і англійським дієслівним словозначенням і не виявляє специфіки при зіставному аналізі виокремлених одиниць. Тому наявність такої семи можна кваліфікувати як загальну, спільну рису дієслівних конституентів співвідносних ЛСП, яка не впливає на формування їхніх центральних та периферійних частин.

До центральної частини українського ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" потрапили дієслівні ЛСВ *рухати, везти, возити, нести, носити*. Семантична структура таких дієслівних словозначень є нейтральною щодо більшості диференційних ознак, як і конотативної маркованості. В англійській мові центральну частину ЛСП вибудовують дієслівні словозначення *to bring, to take, to carry,*. Як засвідчують спостереження, центральні частини співвідносних ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" характеризує неоднаковість щодо вияву диференційних ознак. Попри спільність в ускладненні семантичної структури як українських, так і англійських дієслівних словозначень диференційною ознакою „спрямованість", вияв останньої має особливості в кожній із мов. Якщо для української мови традиційним є розмежування односпрямованості та різноспрямованості переміщення (пор.: *нести 'узявши кого-, що-небудь у руки або навантаживши на себе, переміщати, доставляти кудись'* і *носити 'те саме, що нести але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або* ***в різних напрямках'*** [15]), то в англійській мові „спрямованість переміщення" осмислюють як „дейктично визначений напрямок" [11, с.135], що передбачає вказівку на доцентрове (*to bring 'to take someone or something* ***to the place*** *you are now,* ***to the place*** *you are going to, or* ***to the place*** *that you have been talking about* [16; 17]) або відцентрове (*to take 'to move someone or something* ***from one place to another*** [16; 17]) каузоване суб'єктом переміщення об'єкта. Американська дослідниця Б. Левін, вказуючи на наявність у дієсловах *to bring* та *to take* імплікованого дейктичного семантичного компонента, називає їх „каузативними відповідниками таких дієслів руху, як *to come* і *to go.* [11, с.135] Семи „доцентрове переміщення" та „відцентрове переміщення" властиві й українським дієсловам *(довезти, привезти, піднести відвезти, віднести* і т.ін.), однак складність їхньої морфологічної будови виводить їх за межі центральної частини ЛСП, внаслідок чого в центральній частині українського ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" утворюється лакунарна зона.

Водночас указані значення англійських дієслів *to bring* та *to take* виявляють нейтральність щодо вказівки на спосіб переміщення об'єкта , тоді як в українській мові таку ознаку диференційовано через уведення до семантичної структури

дієслів сем „переміщення без допомоги транспортних засобів" (*нести, носити*) і „переміщення за допомогою транспорту" (*везти, возити*), причому вказівка на транспорт є недиференційованою (пор.: укр. *возити* і англ. *to drive, to bus, to ship*). Англійські „центральні" дієслівні словозначення (*to bring, to take*) виявляють нейтральність до такої диференційної ознаки, що відповідно спричиняє утворення в англійській мові лакунарної зони в зіставленні з центральною частиною співвідносного українського ЛСП.

Відносну кореляцію щодо диференційної ознаки „спосіб переміщення" в центральних частинах ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" спостерігаємо між укр. *нести (носити)* і основним словозначеннням англ. *to carry 'to take something somewhere in your hands or arms, on your back etc*' [16] Однак подане друге значення зазначеної дієслівної лексеми '*to take people or things from one place to another'* [16] розширює семантичний обсяг англійського дієслова порівняно із укр. *нести (носити)*.

Периферійні зони співвідносних ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" вибудовують дієслівні ЛСВ, значення яких ускладнено денотативними та конотативними диференційними ознаками. В українській мові периферійну частину ЛСП вибудовують частина непохідних, проте семантично складних, дієслівних ЛСВ та значна кількість похідних від указаних вище „центральних" та описуваних далі „периферійних" одиниць, які вказують на: односпрямоване переміщення відносно вихідного та кінцевого пунктів (*буксирувати, волочити, кидати, котити, посилати, тягти (тягнути), совати, штурляти, штовхати* та ін.), доцентрове переміщення (*довозити, докидати, доставляти, заводити, завозити, заносити, підкидати, підносити, підвозити, підкачувати, приводити привозити, приносити, у(в)водити, у(в)возити, у(в)катувати у(в)кидати* тощо), відцентрове переміщення (*виводити, вивозити, виганяти, викидати, викочувати, виносити, виставляти, відвозити, відкидати, відносити, відтягувати, підвозити, підкидати, підносити, підтягувати, приводити, притягувати, спихати, спускати* та ін.) та переміщення відносно проміжного пункту *(обводити, обвозити, перевозити, перекидати, переносити, пересилати, переправляти* і под.). При цьому морфологічно неускладнені дієслівні ЛСВ формують ближню периферію українського ЛСП, тоді як префіксальні дієслівні одиниці вибудовують його дальню периферію.

На відміну від української, в англійській мові ближню периферію ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" утворюють дієслівні словозначення, в семній структурі яких денотативну диференційну ознаку „спрямованість" маніфестують семи „переміщення з вихідного до кінцевого пунктів": пор.: *to shift 'to make something to move from one place to another ; to move something, especially by picking it up and carrying it; to transfer 2 'to move something from one place or position to another'* [18]. Доцентрове та відцентрове переміщення, а також переміщення відносно проміжного пункту в англійській мові лише зрідка передають дієслівні ЛСВ (*to pull 'to use your hands to make something move* ***towards you*** *or in the direction that you are moving'; to draw 2 'to move steadily in a particular direction'*; *to deliver 'to take goods, letters etc* ***to the place*** *where they have been sent* [18]). Здебільшого таку ознаку виражають аналітичні конструкції.

Подібність дієслівного вираження мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" виявлено в ускладненні співвідносних дієслівних словозначень диференційною ознакою „об'єкт". Як засвідчує аналіз, для обох мов є нехарактерною конкретизація об'єкта, який в семантичній структурі аналізованих дієслівних словозначень найчастіше передають досить абстрактні семи „предмет" (*котити 'пересувати круглий* ***предмет*** *у певному напрямі, обертаючи його'; пересувати 'сунучи, переміщувати, ставити* ***що-небудь*** *на інше місце'* [15]*;* англ *to throw 'to make an* ***object such as a ball*** *move quickly through the air by moving your hand quickly'* [16]) та „предмет / істота" (укр. *везти 'пересувати, переміщати якимсь транспортом* ***кого-, що-небудь*** *з одного місця на інше', штовхати 'короткими різкими рухами торкатися до* ***кого-, чого-небудь****, відпихати від себе', волочити 'тягти* ***кого-, що-небудь*** *поверхнею чого-небудь', приозити 'везучи, доставляти* ***кого-, що-небудь*** *кудись'* [15]*;* англ. *to drag 'to pull* ***someone or something*** *along the ground, often because they are too heavy to carry', to shove 'to push* ***someone or something****, in a rough or careless way, using your hands or shoulders', to transport ' to take* ***goods, people etc.*** *from one place to another in a vehicle'* [18]), зрідка „людина" (укр. *вести 'спрямовувати рух* ***кого-небудь***, *допомагати або примушувати йти* [15]; англ. *to usher 'to help get from one place to another…'* [16]).

Периферійні частини співвідносних ЛСП мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)" формують дієслівні словозначення із диференційною ознакою „спосіб пересування", яку конкретизують семи „самостійно, без допомоги транспортного засобу" (укр. *виносити, волочити, кидати, котити, пересувати*; англ. *to pull, to toss, to bowl, to shoulder* тощо) та „транспортний засіб" (укр. *буксирувати, вивозити, відвозити, перевозити, транспортувати*; англ. *to bus, to drive, to ship, to transport*). За нашими спостереженнями, вираження вказаної ознаки в зіставлюваних мовах вирізняється певною некорельованістю. Окрім зазначених вище відмінностей щодо реалізації ознаки „спосіб пересування" при зіставленні центральних частин ЛСП, специфічність у представленні семи „транспортні засоби" виявлено в англійській мові, яка, на відміну від української, володіє значною кількістю дієслівних словозначень із імплікованими семами на позначення конкретного транспортного засобу, за допомогою якого відбувається каузоване суб'єктом переміщення об'єкта (когось або чогось). Мова йде про дієслова, утворені внаслідок конверсії від іменників-назв транспортних засобів, одне із словозначень яких узагальнено можна кваліфікувати як *'to transport by a vehicle; to cause to be transported by a vehicle': to boat, to bus, to canoe, to chariot, to ferry, to helicopter, to motor, to raft, to row, to ship to taxi, to truck, to van* etc.

Зауважимо, що продуктівність конверсійних процесів англійської мови, домінуючим різновидом яких залишається вербалізація іменників, дає підстави кваліфікувати таку функціональну трансорієнтацію лексичних одиниць як типологічну ознаку англійської мови [9, с.102]. Натомість граматична організація української мови із сильно розвиненою афіксальною системою „чинить опір" подібним конверсивним процесам, що особливо помітно при міжмовному зіставленні, зокрема при аналізі співвідносних дієслівних семантико-граматичних мікрокатегорій (у нашому дослідженні – мікрокатегорії „переміщення (об'єкта)"). Компенсаторами описаних вище англійських дієслівних словозначень в українській мові виступають описові конструкції, до складу яких входить здебільшого нейтральне щодо вираження ознаки „вид транспортного засобу" дієслово *возити* чи його деривати (*перевозити, відвозити, завозити* тощо)

та іменник-назва транспортного засобу: пор.: англ. *to ferry* – укр. *перевозити човном, паромом*; англ. *to helicopter* – укр. *перевозити на вертольоті*; англ. *to motor* – укр. *перевозити на автомобілі* тощо.

Периферійні зони зіставлюваних ЛСП формують дієслівні словозначення, семна структура яких, окрім сем денотативної природи, представлена конототивними ознаками. Як виявив компонентний аналіз, прагматичний (у нашому розумінні оціночний, емотивний та експресивний) макрокомпонент має ширше представлення в англійській мові, де каузоване переміщення об'єкта набуло ,,осмислення" суб'єктом щодо інтенсивності виконання такої дії, зусиль, витрачених на її здійснення (*to drag 2 'to pull someone or something somewhere* ***in a way that hurts or damages them****', to haul 'to pull or lift something very* ***heavy with one great effort****', to hump 'to carry something* ***heavy*** *somewhere, especially* ***with difficulty****', to hurl 'to throw something* ***violently*** *and* ***with a lot of force****, especially because you are angry', to lug 'to pull or carry something* ***heavy with difficulty****', to ram 2 'to push something into a position* ***using great force****', to wrench 'to pull something from its position* ***using force'*** [16]), а також кваліфікації переміщення як спокійного, врівноваженого, чи навпаки – грубого, різкого, поривчастого (*to nudge 2 'to move something or someone a short distance* ***by gently pushing'****, to toss 'to throw something, especially something light,* ***with a quick gentle movement*** *of your hand', to jerk 'to pull something* ***suddenly*** *and* ***roughly****', to shove 'to push someone or something,* ***in a rough*** *or* ***careless way****, using your hands or shoulders', to thrust 'to push something somewhere* ***with a sudden*** *or* ***violent movement'*** [16]).

В українській мові конотативно маркованих дієслівних значень у периферійній частині ЛСП ,,переміщення (об'єкта)" зафікосано значно менше (*турлати* ***'сильно штовхати, кидати", жбурляти 'рвучко, з силою кидати кого-, що-небудь'***), що дає підстави стверджувати про існування в українській периферійній частині досліджуваного ЛСП лакунарної зони у зіставленні із відповідним дієслівним представленням мікрокатегорії ,,переміщення (об'єкта)" англійської мови.

Отже, проведений двосторонній міжмовний аналіз дієслівного вираження мікрокатегорії ,,переміщення (об'єкта)" виявив спільне та відмінне в дієслівних системах української та англійської мов. Спільність лексико-семантичного представлення досліджуваної мікрокатегорії, структуроване вибудованими за польовим принципом лексико-семантичними парадигмами, вбачаємо в орієнтації семантики досліджуваних одиниць на переміщення об'єкта як каузовану суб'єктом дію. Найпоказовішими щодо системної специфічності у вираженні зазначеної мікрокатеорії вважаємо:

- неоднакове дієслівне ,,осмислення" ознаки ,,спрямованість" центральними та периферійними конституантами співвідносних ЛСП;

- акцентування ,,центральними" українськими дієслівними словозначеннями на способі переміщення (самостійно / за допомогою транспорту), на відміну від співвідносних англійських ,,центральних" словозначень;

- інкорпорацію англійськими дієслівними словозначеннями семи ,,транспортний засіб переміщення", зумовлену як позамовними, так і власне мовними чинниками;

- безеквівалентну зону англійського ЛСП на позначення суб'єктивної характеристики переміщення (об'єкта), яку кваліфікуємо як ідіоетнічну особливість у вираженні досліджуваної мікрокатегорії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у встановленні міжмовних співвідношень між лексико-сематичними парадигмами, вибудованими іншими мікрокатегоіями як складниками субкатегорій ,,дія", ,,стан" та ,,відношення" узагальненої дієслівної надкатегорії ,,процесуальність", що дасть можливість виявити системну подібність та розбіжність у лексико-семантичній парадигматиці зіставлюваних українських та англійських дієслівних систем та спроектувати результати опису на встановлення корелятивних відношень у формально-синтаксичній синтагматиці об'єкта дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альошина І. Г. Структурно-семантична характеристика дієслів динамічної просторової локалізованості у французькій мові (у зіставленні з українською) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.07 "Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство" / І. Г. Альошина. – Донецьк, 2000. — 20с.
2. Балли Ш. Французская стилистика [пер. с фр. К .А. Долинина] / Ш. Балли. – М., 1961. – с.60-74.
3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: академ. граматика української мови / І. Вихованець, К. Городенська [за ред. І. Вихованця]. – К. : ,,Пульсари", 2004. – 400 с.
4. Ибрагимова В.Л. Лексико-семантический класс глаголов перемещения в русском языке / В.Л. Ибрагимова // Исследования по семантике. – Уфа, – 1980. – С. 55-72.
5. Іваницька Н.Б. Функціонально-семантична класифікація українських та англійських дієслів/Н.Б.Іваницька. – К.: КНТЕУ, 2004. – 196 с.
6. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем / Н. Б. Іваницька // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 46-59.
7. Іваницька Н. Б. Внутрішньосистемний аналіз дієслівної лексико-семантичної парадигматики в аспекті міжмовного зіставлення / Н. Б. Іваницька // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія "Германська філологія". – Вип. 439-440. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С. 175-179.
8. Соколова С. О. Префіксальні дієслова у системі міжрівневих мотиваційних відношень : автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / С. О. Соколова. – К., 2004. –35 с.
9. Сравнительная типология английского, немецкого, русского и украинского языков : учебное пособие / [Левицкий А. Э., Борисенко Н. Д., Борисова А. А. и др.]. – К. : Освита Украины, 209. – 360 с.
10. Leech, Geoffrey. Meaning and the English Verb / G. Leech. – Pearson Education, 2004. – 131 p.
11. Levin, Beth. English word classes and alternations: A preliminary investigation / B. Levin. – Chicago : Chicago University Press, 1993. – 366 p.
12. The Verb in Contemporary English : Theory and Description [ed. Bas Arts and Charles F. Meyer. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 328 p.
13. Levin, B. The Lexical Semantics of Verbs of Motion: The Perspective from Unaccusativity / B. Levin, H. Rappaport // Thematic Structure: Its Role in Grammar [ed. I. M. Roca]. – Berlin : Foris, 1992. – P. 247-269.
14. Wilkins, David P. When "go" means "come": Questioning the basicness of basic motion verbs / D. Wilkins, H. Deborah Hill // Cognitive Linguistics. – 1995. – # 6 (2/3). – P. 209-59.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

15. Великий українсько-англійський словник (Comprehensive Ukrainian English Dictionary) [Електронний ресурс] / [уклад. Є.Ф. Попов, М.І. Балла]. – 4-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – Режим доступу : http://www.slovnyk.net/
16. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс] : dictionary. – Third ed. – Edinburgh Gate : Longman, 2001. – CD ROM. – System requirements : PC – 486 66 MHz, Windows 95/98, NT 16 Mb RAM.
17. Merriam-Webster on-line [Електронний ресурс] : dictionary. – Режим доступу : http://www.merriam-webster.com/.
18. Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English [Електронний ресурс] : dictionary / chief ed. S. Wehmeier. – Seventh ed. – 110 MB. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – CD-ROM. – System requirements: Windows 98SE / ME /2000/ XP ; 350 MHz , 128 MB RAM.
19. Oxford Paperback Thesaurus / [ed. M. Waite]. – Third ed. – Oxford : Oxford University Press, 2006. -930 p.
20. Word Frequencies in Written and Spoken English: based on the British National Corpus [Електронний ресурс] : dictionary / [G. Leech, P. Rayson, A. Wilson]. – Режим доступу : http://www.comp.lancs.ac.uk/ucrel/bncfreq/flists.html

The article presents some aspects of the two-way contrastive analysis of the verbs' lexical and semantic paradigmatics in Ukrainian and English. It has been investigated isomorphic and allomorphic features in the verbal representation of the microcategory "object movement" as a part of the subcategory "verbiality-action"

Key words: verbal system, interlanguage contrastive analysis, category "verbiality", microcategory "object movement", lexical and semantic field, seme.

П. К. Кадырбекова

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ВЫРАЖЕНИЯ БЛАГОДАРНОСТИ, ПОЖЕЛАНИЯ И БЛАГОСЛОВЕНИЯ В НЕМЕЦКОМ, РУССКОМ И КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье анализируются коммуникативные сущности в таких речевых актах, как «благодарность», «пожелание» и «благословление» в немецком, русском и кыргызском языках. Выявляются универсальные и национально-специфические характеристики, стереотипные и устойчивые формулы речевого этикета в разных коммуникативных стилях. Усвоение правил речевого этикета помогает предотвратить коммуникативные неудачи в межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: речевой этикет, речевой акт, национально-культурная специфика, коммуникативный стереотип, благодарность, пожелание, благословление.

Исследование национально-культурной специфики речевого этикета имеет большое значение в межкультурной коммуникации, этнолингвистике, лингвострановедении, лингвокультурологии, психолингвистике и других гуманитарных дисциплинах. Данные научные направления возникли на стыке наук и отражают стремление выяснить следующие проблемы, как язык и культура, языковая и концептуальная картина мира, сущность человеческой коммуникации.

В первую очередь, изучение национально-культурной специфики речевого этикета важно в межкультурной коммуникации, где соприкасаются разные культуры [1, с. 369].

В процессе воспитания, социализации человек, становясь личностью и все более совершенно овладевая языком, познает и этические нормы взаимоотношений с окружающими, в том числе и речевых взаимоотношений, иначе говоря, овладевает культурой общения. Для этого надо ориентироваться в ситуации общения, в ролевых признаках партнера, соответствовать собственным социальным признакам и удовлетворять ожидания других людей, стремиться к «образцу», сложившемуся в сознании носителей языка, действовать по правилам коммуникативных ролей говорящего или слушающего, строить текст в соответствии со стилистическими нормами, владеть устными и письменными формами общения, уметь общаться контактно и дистантно, а еще и владеть всей гаммой невербальных средств коммуникации.

В каждом языке есть коммуникативные стереотипы, как, например формы вежливости, формы обращения, формы приветствия, прощания, поздравления, соболезнования, пожелания, просьбы, формы отказа, и наконец, правила телефонного разговора.

Этикет представляет собой совокупность принятых правил, определяющих порядок какой-либо деятельности [2, 2002].

"Под речевым этикетом понимаются регулирующие правила речевого поведения, система национально специфичных стереотипных, устойчивых формул общения, принятых и предписанных обществом для установления контакта собеседников, поддержания и прерывания контакта в избранной тональности" [3. 1983].

Рассмотрим коммуникативные стереотипы выражения благодарности, пожелания и благословления в немецком, русском и кыргызском языках.

Благодарность

Благодарность выражается, как правило, как ответ на конкретное действие или на вербальное проявление внимания. Большей частью употребимы формулы: *Danke! Рахмат! Vielen Dank! (Recht) Herzlichen Dank! Vielen herzlichen Dank! Schön(st)en Dank! Ich danke vielmals; Благодарю! -*

Выражению в кыргызском языке « *ыраазымын» "благодарен*" в немецком языке соответствует в немецком:

„dankbar sein": *Ich bin Ihnen (dir) dankbar.- Я благодарен (-рна) вам*

(тебе). Ich bin Ihnen (dir) für Akk. dankbar. - Я благодарен (-рна) вам (тебе) за…

Ich bin Ihnen (dir) dafür, dass ...dankbar. - Я благодарен (-рна) вам (тебе) за то, что…

В обоих языках имеются эмоциональные выражения преувеличения:

Tausend Dank! Миь мертебе рахмат! Тысяча благодарностей!

Выражения благодарности употребляется нередко как согласие или отказ на какое либо предложение: *Danke",* «*Рахмат», "Спасибо*" .

В немецком языке употребляется также глагол благодарности „*sich bedanken" "danken"*. Ср. в кырг. *« рахмат*